

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ВТОРИННОГО РЕСУРСОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

©2022 НЕДОПАД Г. В.

УДК 338:504.064
JEL Classification: H73; Q42

Недопад Г. В.

Фінансово-економічне стимулювання вторинного ресурсокористування в умовах децентралізації: сутність, принципи та регіональний вимір

У статті обґрунтовується доцільність формування сучасної системи фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування як необхідної передумови активізації процесів утилізації вторинної сировини в умовах децентралізації. Дослідження показали, що фінансово-економічне стимулювання вторинного ресурсокористування являє собою логічно упорядковану сукупність методів, інструментів і важелів фіскального, бюджетного, кредитного, цінового та відшкодувально-штрафного впливу на процеси залучення у господарський обіг вживаної сировини промислового та побутового спрямування з метою використання ресурсної цінності її матеріально-речової субстанції. Обґрунтовано, що наявна система фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, яка функціонує на загальнонаціональному рівні, має отримати свою модифікацію на регіональному та місцевому рівнях, щоб максимальною мірою використати переваги та можливості децентралізації у фінансово-інвестиційному забезпеченні модернізації інфраструктури поводження з відходами та процесів утилізації ресурсної цінності промислових і побутових відходів. Встановлено, що формування сучасної системи фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування має базуватися на комплексі фундаментальних принципів та принципів, які передбачають дотримання вимог інституційних трансформацій і кон'юнктурно-циклічних коливань. Обґрунтовано, що фундаментальними принципами формування системи фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування в умовах децентралізації виступають принципи екологічної стійкості, економічної ефективності та соціальної відповідальності, а до переліку принципів, які передбачають дотримання вимог інституційних трансформацій та кон'юнктурно-циклічних коливань, відносять принципи врахування глобальних вигод, децентралізації і дерегуляції, дотримання фіскального оптимуму, альтернативної вартості, комплексності, превентивності і усунення негативних екстерналій.

Ключові слова: вторинне ресурсокористування, фінансові інструменти, стимулювання, децентралізація, територіальна громада, місцеві бюджети.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-4-111-117>

Рис.: 1. **Бібл.:** 9.

Недопад Григорій Вікторович – доктор філософії, доцент, Луцький національний технічний університет (вул. Львівська, 75, Луцьк, 43018, Україна)

E-mail: vadba@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7692-861X>

UDC 338:504.064
JEL Classification: H73; Q42

Nedopad H. V. Financial and Economic Stimulation of the Secondary Resource Use in the Context of Decentralization: The Essence, Principles, and Regional Dimension

The article substantiates the expediency of forming a modern system of financial and economic stimulation of the secondary resource use as a necessary prerequisite for activating the processes of utilization of secondary raw materials in the conditions of decentralization. The carried out studies have shown that the financial and economic stimulation of the secondary resource use is a logically ordered set of methods, instruments and levers of fiscal, budgetary, credit, price and reimbursement-penalty influence on the processes of involving the used industrial and household raw materials into economic circulation in order to use the resource value of its material and material substance. It is substantiated that the existing system of financial and economic stimuli for the secondary resource use, which operates at the national level, should receive its modification at the regional and local levels in order to make use of the most of the advantages and opportunities of decentralization in financial and investment support for the modernization of waste management infrastructure and the processes of disposal of the resource value of industrial and household waste. It is determined that the formation of a modern system of financial and economic stimulation of the secondary resource use should be based on a set of fundamental principles and the principles that imply compliance with the requirements of institutional transformations and conjuncture-cyclical fluctuations. It is substantiated that the fundamental principles of forming a system of financial and economic stimulation for the secondary resource use in the context of decentralization are the principles of environmental sustainability, economic efficiency and social responsibility, and the list of principles that provide for compliance with the requirements of institutional transformations and market-cycle fluctuations includes the principles of taking into account global benefits, decentralization and deregulation, adherence to the fiscal optimum, opportunity cost, complexity, prevention and elimination of negative externalities.

Keywords: secondary resource use, financial instruments, stimulation, decentralization, territorial community, local budgets.

Fig.: 1. **Bibl.:** 9.

Nedopad Hryhorii V. – PhD, Associate Professor, Lutsk National Technical University (75 Lvivska Str., Lutsk, 43018, Ukraine)

E-mail: vadba@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7692-861X>

Вступ. В умовах воєнного стану актуалізується проблема нарощення потенціалу матеріальної сировини для зміцнення господарської самодостатності країни, регіонів і територіальних громад. Значні резерви в цьому напрямі містяться в площині зростання масштабів вторинного ресурсокористування. В умовах децентралізації, коли зростає роль місцевого самоврядування у визначенні пріоритетів соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад, впровадження додаткових потужностей утилізації вживаної сировини дає можливість сформулювати надійне джерело поповнення матеріальних ресурсів і виробництва різноманітних видів біологічного палива. Водночас прискорення процесів вторинного ресурсокористування вимагає застосування комплексу економічних і фінансових інструментів впливу на суб'єкти поводження з відходами, щоб зростає їх зацікавленість у розбудові інфраструктури утилізації вживаної сировини та запровадженні технологій безвідходного виробництва. Тобто виникає необхідність в інституційному забезпеченні фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, яке базуватиметься на комплексі принципів, що враховують передовий іноземний досвід залучення вживаної сировини у господарський обіг, а також ті виклики, які постали перед Україною та її регіонами внаслідок військових дій та поглиблення процесів децентралізації влади і реформи місцевого самоврядування. Більше того, потрібна інституціоналізація методів та інструментів фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування на регіональному рівні, щоб повною мірою врахувати територіальну неоднорідність в обсягах і масштабах розміщення промислових і побутових відходів, а також використати ті можливості в частині утилізації вторинної сировини, які відкриваються у зв'язку з поглибленням децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування, зокрема, завершенням процесу створення мережі територіальних громад.

Метою статті є розкриття сутнісно-змістовних характеристик та розроблення комплексу принципів побудови системи фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування з урахуванням вимог воєнного стану та наслідків поглиблення децентралізаційних процесів.

Розроблення ефективного регуляторного механізму в частині фінансово-економічного стимулювання підвищення рівня використання вживаної сировини потребує уточнення сутнісно-змістовних і методологічних характеристик вторинного ресурсокористування, особливо в умовах децентралізації. Виробничо-технічні та фінансово-економічні аспекти активізації процесів вторинного ресурсокористування розглядаються у працях І. Вахович, В. Голяна, О. Губанової, І. Колодійчук, Ю. Маковецької, С. Харічкова та інших [1–4; 6; 7; 9], де з нових позицій визначається роль вторинного ресурсокористування у розширеному відтворенні регіональних господарських комплексів, показано взаємозв'язок процесів утилізації промислових та побутових відходів і покращенням енергетичного балансу територіальних громад, розкрито методи та способи упередження виникнення додаткових звалищ відходів та систематизовано передовий іноземний досвід залучення вторинної сировини у господарський обіг промислових ви-

робництв та комунальних служб. У ряді праць перспективи нарощення масштабів вторинного ресурсокористування пов'язуються із запровадженням сучасних моделей регіонального інноваційного розвитку та становлення інституту екологічного підприємництва, яке спеціалізуватиметься на утилізації ресурсної цінності промислових та побутових відходів, в тому числі відходів, які відзначаються підвищеним рівнем небезпечності [9]. Особливо актуалізувалися дослідження щодо створення інституціональних умов та відповідних стимулів для активізації вторинного ресурсокористування у сільськогосподарському виробництві та секторі переробно-харчових виробництв [2]. Водночас окремими вченими робиться висновок про те, що повільні темпи активізації процесів вторинного ресурсокористування пов'язані з відсутністю збалансованої системи фінансово-економічного стимулювання утилізації вторинної сировини, зокрема на регіональному рівні [6].

Тому виникла необхідність у формуванні методологічної бази становлення системи фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, в першу чергу, розроблення комплексу принципів підбору регуляторних методів, інструментів і важелів, які дадуть змогу використати у вітчизняній практиці стимулюючого впливу держави та місцевого самоврядування на суб'єкти поводження з відходами передового досвіду високорозвинених країн. На думку І. Колодійчук, формування засадничих принципів системи управління відходами є складовою екологічної доктрини формування територіально-збалансованих систем поводження з відходами, що в комплексі з розробкою основних положень концепції управління відходами створює потужний теоретичний базис для якісних перетворень [4, с. 80]. Водночас побудова комплексу принципів формування інструментарію фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування має здійснюватися на припущенні про те, що поряд з традиційними принципами упорядкування систем поводження з відходами мають функціонувати принципи, які повною мірою враховують багатогранність та різну сутнісно-функціональну природу методів та інструментів фінансово-економічного впливу на суб'єкти господарювання, котрі реалізують проекти утилізації вживаної сировини.

Виходячи з базових трендів європейської та вітчизняної практики стимулювання процесів переробки відходів, методологічною передумовою розроблення комплексу принципів, на яких має базуватися перспективна система фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування в Україні, є принципи, що викладені у Національній стратегії поводження з відходами в Україні до 2030 року. Згідно з цією стратегією такими принципами виступають: принцип ієрархії поводження з відходами; принцип переходу до економіки замкненого циклу; принцип наближеності центрів перероблення відходів до джерел утворення; принцип попередженості; принцип спільної відповідальності; принцип самодостатності, який передбачає створення інтегрованої мережі об'єктів з утилізації і видалення відходів, що дасть змогу державі чи регіону забезпечити самостійну утилізацію та видалення власних відходів [8]. Перераховані принципи більшою мірою вра-

ховують виробничо-технічні умови вторинного ресурсокористування, але не корелюють з трендами трансформації системи бюджетно-податкового та грошово-кредитного регулювання соціально-економічного розвитку, а також з тими додатковими можливостями, які створила для утилізації промислових і побутових відходів децентралізація влади. Тому уточнення сутнісно-змістовних характеристик та набору принципів становлення сучасної системи фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування з урахуванням наслідків поглиблення децентралізаційних процесів є актуальною проблемою теорії і практики розвитку продуктивних сил і регіональної економіки.

Фінансово-економічне стимулювання вторинного ресурсокористування являє собою логічно упорядковану систему методів, інструментів і важелів фіскального, бюджетного, кредитного, цінового та відшкодувально-штрафного впливу на процеси залучення у господарський обіг вживаної сировини промислового та побутового спрямування з метою використання ресурсної цінності її матеріально-речової субстанції для потреб поповнення виробничих запасів, виробництва різноманітних видів біологічного палива та усунення еколого-деструктивного впливу організованих та неорганізованих полігонів розміщення відходів на здоров'я людей та навколишнє середовище. На сьогодні інституціоналізовано певну систему фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, але вона оперує надмірно звуженим набором регуляторів та є надмірно централізованою, що не дає належного ефекту для врахування територіальних особливостей утворення відходів при застосуванні певного набору стимулів щодо прискорення процесів утилізації вживаної сировини.

Підвищення вагомості вторинного ресурсокористування у відтворювальних пропорціях національного господарства вимагає формування сучасної системи фінансово-економічного стимулювання ефективнішого залучення цінних матеріально-речових субстанцій до господарського обігу, що даватиме можливість підвищувати рівень заінтересованості суб'єктів поводження з відходами у зростанні рівня утилізації вторинної сировини. Враховуючи сутнісно-функціональну неоднорідність методів та інструментів системи фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, підбір регуляторних підойм такої системи має базуватися на комплексі принципів, врахування котрих забезпечить компліментарність та взаємодоповнюваність складових інструментально-методологічного забезпечення регуляторного впливу на процеси утворення, розміщення, транспортування, утилізації та знешкодження промислових та побутових відходів.

Такий комплекс принципів включає два рівні принципів: 1 рівень – фундаментальні (засадничі) принципи; 2 рівень – принципи, які побудовані на розумінні необхідності дотримання вимог інституційних трансформацій та кон'юнктурно-циклічних коливань. Перший рівень охоплює принципи, які є незмінними (інваріантними) стосовно зміни суспільно-економічних формацій та інституційної архітекτονіки управління поводженням з відходами. Другий рівень передбачає корекцію принципів за умови текто-

нічних змін у глобальному форматі природоохоронної діяльності, масштабних системних та структурних зрушень у відтворювальних пропорціях у національному господарстві та в системі макроекономічного регулювання вторинного ресурсокористування.

Виходячи з теорії і практики регуляторного впливу на процеси поводження з відходами, варто виокремити такі фундаментальні принципи інструментально-методологічного забезпечення системи фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування:

- 1) принцип екологічної стійкості;
- 2) принцип економічної ефективності;
- 3) принцип соціальної відповідальності (рис. 1).

Дотримання принципу екологічної стійкості означає, що підбір економічних та фінансових регуляторних підойм має відбуватися з врахуванням збереження стійкості територіальних еколого-економічних систем, тобто утилізація вторинної сировини повинна детермінуватися дотриманням нормативів та лімітів негативного впливу вторинного ресурсокористування на атмосферне повітря, ґрунти та поверхневі і підземні води. В останні роки дотримання принципу екологічної стійкості ще й детермінується необхідністю врахування базових вимог міжнародних природоохоронних конвенцій, в першу чергу Нової кліматичної угоди та Глобальних цілей сталого розвитку. В контексті дотримання вказаного принципу темпи, масштаби та пропорції вторинного ресурсокористування мають враховувати максимально можливе збереження здатності природних біогеоценозів продукувати певний спектр екосистемних послуг.

В умовах забезпечення прискорених темпів ресурсозбереження та підвищення рівня енергоефективності поводження з відходами особливо актуальним є врахування принципу економічної ефективності при формуванні сучасного інструментарію фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування. Урізноманітнення (диверсифікація) методів, інструментів та важелів стимулюючого впливу на суб'єкти поводження з відходами має орієнтувати ці суб'єкти в напрямі максимізації економічного ефекту повторного використання ресурсної цінності вживаної сировини.

В умовах поглиблення децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування створюються додаткові фінансові можливості у місцевої влади фінансувати проекти повторного використання відходів лісгосподарського та сільськогосподарського виробництва з метою виготовлення різноманітних видів біологічного палива, що здатне на порядок підвищити економічну ефективність не лише вторинного ресурсокористування, але і функціонування названих секторів регіонального господарського комплексу в цілому.

Цей чинник є дуже важливим фактором зміцнення господарської самодостатності територіальних громад, особливо в умовах воєнного стану, коли зростає потреба у виробництві енергетичних продуктів з відновних джерел. Більше того, запровадження технологій безвідходного виробництва дає можливість уникнути втрат матеріально-речової субстанції задіяних у відтворювальному процесі виробничих ресурсів, в тому числі некондиційної сирови-

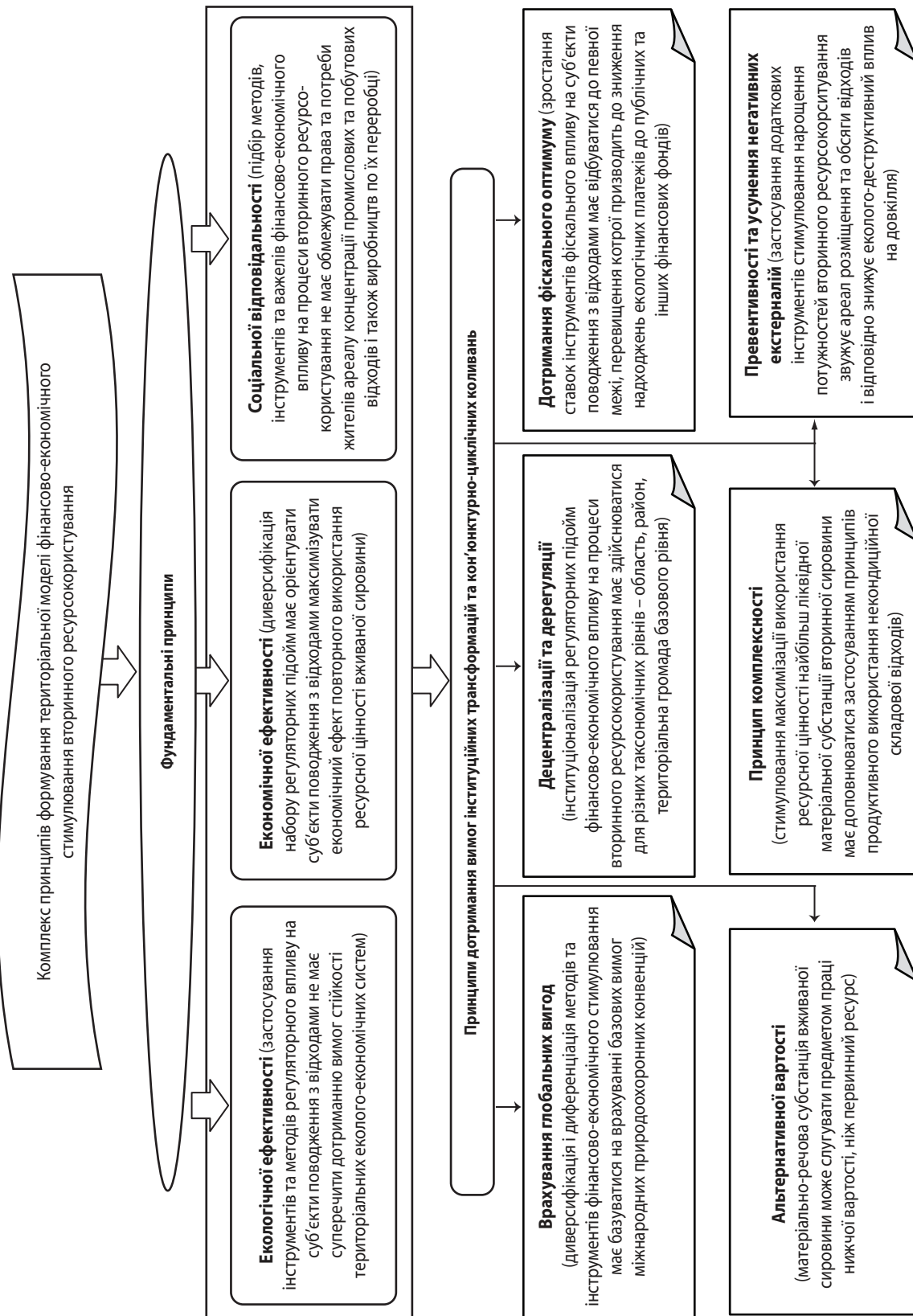

Рис. 1. Принципи формування територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання активізації процесів вторинного ресурсокористування

Джерело: побудовано автором

ни, що у підсумку призведе до зниження рівня питомих витрат на виробництво продукції і відповідно до зростання рівня економічної ефективності виробничо-господарської діяльності підприємницьких структур.

Підбір інструментів фінансово-економічного впливу на суб'єкти поводження з відходами в частині стимулювання прискорення процесів вторинного ресурсокористування має також базуватися на всебічній соціальній відповідальності суб'єктів поводження з відходами перед населенням, в ареалі проживання кожного концентруються промислові та побутові відходи, частина котрих підлягає утилізації та знешкодуванню. Значною мірою набір критеріїв соціально-відповідальної поведінки суб'єктів вторинного ресурсокористування може бути сформований за належного рівня оволодіння кращими передовими іноземними практиками. На місцевому рівні це буде забезпечуватися за умови тісної взаємодії з інститутами громадянського суспільства, громадськими організаціями природоохоронного спрямування та органами місцевої влади.

Дотримання трьох фундаментальних принципів (екологічної стійкості, економічної ефективності, соціальної відповідальності) виступає системоформуючим підґрунтям розроблення принципів функціонування інструментарію фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, зорієнтованих на дотримання вимог інституційних трансформацій та кон'юнктурно-циклічних коливань. Інституційні трансформації полягають в тому, що відбувається імплементація нових інститутів, модернізація існуючих інститутів та усунення певного набору інституційних пасток у системі управління поводженням з відходами, що значною мірою визначається Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, а також поглибленням децентралізаційних процесів. Кон'юнктурно-циклічні коливання являють собою комплекс змін, який відбувається у різних фазах відтворювального процесу як у глобальному, так і в національному масштабі. Зміни стосуються як виробничо-технічних зрушень (інноваційне оновлення технологій виробництва), так і поступового переходу від індустріальних до постіндустріальних та інформаційних фаз соціально-економічного розвитку. Найбільш яскравим проявом переходу в інформаційну фазу розвитку виступає цифрова трансформація сфери публічного управління та інших секторів національного господарства.

В умовах формування нової глобальної архітектури регуляторного впливу на процеси охорони навколишнього природного середовища дуже важливо забезпечити синхронізацію вітчизняної практики фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування з практикою міжнародних об'єднань країн та окремих країн, щоб отримати можливість реалізувати проекти, що дадуть змогу залучити значні фінансові ресурси в рамках реалізації глобальних екологічних ініціатив і мати змогу імплементувати передовий досвід управління сферою поводження з відходами. В цьому контексті важливо врахувати домінуючий тренд Європейського Союзу щодо реалізації політики поводження з відходами, який полягає в обмеженні практики спалювання відходів і надання переваги повторному використанню та переробці побутових відходів. Цей тренд також фактично передбачатиме у короткостроковій

перспективі закриття сміттеспалювальних заводів і будівництво сміттєпереробних виробництв. З огляду на це, у спектр методів та інструментів фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування в Україні необхідно умонтувати регуляторні важелі, які підвищать заінтересованість органів влади та підприємницького сектора робити ставку не на спалювання відходів, а на їх повторне використання.

Варто на різних таксономічних рівнях запровадити економічні та фінансові інструменти, які стимулюватимуть зменшення кількості утворюваних відходів. Такими інструментами слід вважати податок на виробництво поліетиленових пакетів, пластикових одноразових емностей та посуду, преференції для виробників екологічно чистого упакування для споживчих товарів, фінансову підтримку інноваційним розробкам в сфері дизайну продукції, упакування тощо [5, с. 17]. В останні роки в Україні на загальнонаціональному рівні відбувається поступова інституціоналізація методів і способів обмеження обсягів використання поліетиленових пакувальних засобів, але водночас ще не запущено інструментарій стимулювання виробництва пакувального матеріалу з органічної сировини. Тим більше, що вже є винаходи, які дозволяють виготовляти пакувальний матеріал з відходів сільськогосподарського виробництва та некондиційної лісосировини. Для запровадження масового виробництва пакувального матеріалу з органічної сировини має відбуватися кардинальне переформатування системи фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування.

Ключовим принципом серед принципів другого рівня, який має бути максимальною мірою врахований при підборі підойм фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, є принцип децентралізації та дерегуляції. Врахування цього принципу означає формування моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, крім загальнонаціонального рівня, на рівні адміністративної області та територіальної громади, що підвищить дієвість використання різноманітних стимулів з урахуванням регіональних особливостей утворення, складування, транспортування, утилізації та знешкодування промислових і побутових відходів. За умови інституціоналізації інструментів фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування на регіональному та місцевому рівнях створяться умови для перетворення більшості видів вторинної сировини на ресурс, який допоможе на порядок збільшити виробництво різноманітних видів біологічного палива, а отже, зменшити потребу у традиційних енергоносіях (викопних вуглеводнях), що є особливо важливим в умовах воєнного стану.

Світова практика та відповідний вітчизняний досвід фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування підтверджують високий рівень дієвості впливу на суб'єкти поводження з відходами фіскальних регуляторів. У цей час основним фіскальним регулятором процесів вторинного ресурсокористування виступає екологічний податок за розміщення відходів, який здебільшого не виконує стимулюючої функції і лише певною мірою виконує фіскальну функцію. Низький стимулюючий вплив екологічного податку на процеси вторинного ресурсоко-

риствання пов'язаний з тим, що ставки цього фіскального платежу не відзначаються належним рівнем диференціації, тому не спонукають підприємницькі структури та домогосподарства підвищувати рівень утилізації утворених відходів.

Також невисокі порівняно з розвиненими країнами ставки екологічного податку не забезпечують належної концентрації коштів у публічних бюджетах, які могли б за певних інституціональних умов отримати відповідну цільову спрямованість і використовуватись для розбудови інфраструктури поводження з відходами. Водночас зростання ставок екологічного податку буде давати позитивний фіскальний ефект (зростатимуть його надходження до публічних бюджетів) лише до певної межі, перевищення котрої змусить операторів поводження з відходами йти в тінь через надмірний податковий тиск. З огляду на це, принципом другого рівня, який має бути врахований при побудові сучасної конструкції фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, є принцип дотримання фіскального оптимуму – зростання ставок фіскальних платежів відбувається лише до тієї межі, поки таке зростання сприяє збільшенню надходжень екологічного податку до публічних бюджетів.

Важливим принципом формування дієвого інструментарію фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування виступає принцип врахування альтернативної вартості, тобто вартості первинного матеріального ресурсу, який у господарському обігу замінюється вторинною сировиною або ж продуктами її утилізації. Для багатьох регіонів і територіальних громад врахування цього принципу дасть змогу здешевити різноманітні предмети праці і у підсумку підвищити рівень конкурентоспроможності продукції внаслідок зменшення затрат на її виробництво. Нарощення масштабів утилізації вживаної сировини також зменшує потреби у видобуванні окремих видів первинної мінеральної сировини, що також забезпечує значну економію коштів та ще більше підтверджує вагомість фактору альтернативної вартості, який має стимулювати суб'єктів поводження з відходами підвищувати рівень утилізації різноманітних видів побутових і промислових відходів.

Виходячи з досвіду ряду країн і передового вітчизняного досвіду серцевиною ефективного вторинного ресурсокористування виступає дотримання принципу комплексності, який передбачає максимізацію використання ресурсної цінності найбільш ліквідної матеріальної субстанції вторинної сировини, а також продуктивне використання некондиційної складової відходів. За таких умов фактично забезпечується безвідходне використання ресурсної корисності вживаної сировини. Тому принцип комплексності необхідно врахувати при інституціоналізації методів та інструментів фінансово-економічного стимулювання використання всіх складових (ліквідної та неліквідної) матеріальної сировини, що вже була використана у виробничому процесі.

Важливе значення при розробленні інструментально-методологічного забезпечення фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування має врахування принципу превентивності й усунення негативних

екстерналій. Слід наголосити, що якраз принцип превентивності найбільшою мірою використовується у європейських практиках регуляторного впливу на процеси поводження з відходами. Перший пріоритет, який Європейський Союз застосовує у законодавстві та на практиці, – це запобігання утворенню відходів. Запобігання утворенню відходів – це заходи, вжиті перед тим, як речовина або продукт стануть відходами. І ці заходи спрямовуються на зменшення кількості відходів, включаючи повторне використання продукції чи продовження життєвого циклу, на зменшення несприятливого впливу утворених відходів на довкілля, здоров'я людини та на зменшення вмісту шкідливих речовин у матеріалах чи продуктах. Передусім, тут можуть застосовуватися економічні інструменти, такі як стимулювання безвідходних технологій, встановлення обов'язкової плати споживачами за певний предмет [5, с. 5]. Водночас у вітчизняній практиці стимулювання вторинного ресурсокористування використовується надмірно обмежений перелік фіскальних, бюджетних і кредитних стимулів, які спонукали та зацікавлювали б суб'єктів поводження з відходами обмежувати використання тих матеріалів, відходи котрих несуть значний деструктивний вплив на довкілля та на здоров'я людей.

Перераховані принципи першого та другого порядку, які необхідно враховувати при інституціоналізації методів, інструментів та важелів фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, прямо та опосередковано пов'язані з необхідністю формування територіальної моделі такого стимулювання у зв'язку з потребою максимальною мірою використати переваги та можливості децентралізації для розбудови інфраструктури переробки відходів і виробництва на цій основі готової продукції, зокрема, вкрай необхідних в умовах воєнного часу енергетичних продуктів. Інституціоналізація методів, інструментів і важелів фінансово-економічного стимулювання необхідна на регіональному та місцевому рівнях для того, щоб місцева влада отримала більшу зацікавленість у посиленні регуляторного впливу на поводження з відходами з огляду на можливість отримання відповідного фіскального, екологічного та соціального ефекту для територіальних утворень.

Висновки. Дослідження показали, що сучасна система фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування має бути сформована як на загальнонаціональному рівні, так і отримати відповідну модифікацію на регіональному та місцевому рівнях, щоб повною мірою враховувати вигоди та можливості, які створила бюджетно-фіскальна децентралізація для активізації процесів залучення у господарський обіг вживаної сировини. Необхідною умовою трансформації існуючої системи фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування є диверсифікація та диференціація набору методів, інструментів і важелів регуляторного впливу на суб'єкти поводження з відходами як на рівні держави, так і на рівні адміністративної області і територіальної громади базового рівня. З метою забезпечення упорядкованості процесу підбору регуляторних підходів стимулюючого впливу формування системи фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування має базуватися на

врахуванні комплексу принципів двох рівнів. Перший рівень – це фундаментальні принципи (екологічної стійкості, економічної ефективності та соціальної відповідальності). Другий рівень – це принципи, які забезпечують дотримання вимог інституційних трансформацій та кон'юнктурно-циклічних коливань (врахування глобальних вигід, децентралізації та дерегуляції, дотримання фіскального оптимуму, альтернативної вартості, комплексності, превентивності та усунення негативних екстерналій).

ЛІТЕРАТУРА

1. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації : монографія. Луцьк : Надстир'я, 2007. 493 с.
2. Голян В. А., Шмаров Д. М. Комплексний розвиток переробно-харчових виробництв на основі утилізації відходів: інституціональні передумови та інвестиційне забезпечення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 13. С. 10–15.
3. Губанова О. Р. Теоретико-методологічні засади формування організаційно-економічного механізму стимулювання вторинного ресурсокористування. *Вісник Одеського державного екологічного університету*. 2012. Вип. 13. С. 29–37.
4. Колодійчук І. А. Зasadничі принципи формування системи поводження з відходами. *Регіональна економіка*. 2017. № 2. С. 80–88.
5. Кращі європейські практики управління відходами : навч. посіб. Львів : Вид-во «Компанія „Манускрипт“», 2019. 64 с.
6. Маковецька Ю. М. Вторинне ресурсокористування в Україні і регіональні аспекти його становлення. *Регіональна економіка*. 2011. № 3. С. 172–180.
7. Маковецька Ю. М. Сучасний стан вторинного ресурсокористування в Україні. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2011. С. 241–247.
8. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>
9. Харічков С. К., Губанова О. Р. Іпотека як інструмент мобілізації інвестиційних потоків у сфері освоєння техногенно-ресурсного потенціалу України. *Фінанси України*. 2006. № 3. С. 29–34.

REFERENCES

- Holian, V. A., and Shmarov, D. M. "Kompleksnyi rozvytok pererobno-kharchovykh vyrobnytstv na osnovi utylizatsii vidkhodiv: instytutsionalni peredumovy ta investytsiine zabezpechenia" [Comprehensive Development of Food Processing Industries Based on Waste Utilization: Institutional Prerequisites and Investment Support]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 13 (2018): 10-15.
- Hubanova, O. R. "Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu stymulivannia vtorynnoho resursokorystuvannia" [Theoretical and Methodological Foundations of the Formation of an Organizational and Economic Mechanism for Stimulating Secondary Resource Use]. *Visnyk Odeskoho derzhavnogo ekolohichnoho universytetu*, no. 13 (2012): 29-37.
- Kharichkov, S. K., and Hubanova, O. R. "Ipoteka yak instrument mobilizatsii investytsiinykh potokiv u sferi osvoinnia tekhnogenno-resursnoho potentsialu Ukrainy" [Mortgage as a Tool for Mobilizing Investment Flows in the Sphere of Development of Technogenic Resource Potential of Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 3 (2006): 29-34.
- Kolodiichuk, I. A. "Zasadnychi pryntsyipy formuvannia systemy povodzhennia z vidkhodamy" [Basic Principles of Forming a Waste Management System]. *Rehionalna ekonomika*, no. 2 (2017): 80-88.
- Krashchi yevropeiski praktyky upravlinnia vidkhodamy [Best European Waste Management Practices]. Lviv: Vyd-vo «Kompaniia „Manuskrypt“», 2019.
- [Legal Act of Ukraine] (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>
- Makovetska, Yu. M. "Suchasnyi stan vtorynnoho resursokorystuvannia v Ukraini" [The Current State of Secondary Resource Use in Ukraine]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia* (2011): 241-247.
- Makovetska, Yu. M. "Vtorynne resursokorystuvannia v Ukraini i rehionalni aspekty yoho stanovlennia" [Secondary Resource Use in Ukraine and Regional Aspects of Its Formation]. *Rehionalna ekonomika*, no. 3 (2011): 172-180.
- Vakhovych, I. M. *Finansova polityka staloho rozvytku rehionu: metodolohiia formuvannia ta mekhanizmy realizatsii* [Financial Policy of Sustainable Development of the Region: Formation Methodology and Implementation Mechanisms]. Lutsk: Nadstyria, 2007.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2022 р.